

Małgorzata Raczkowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
malgorzata_raczkowska@sggw.pl

**DEFINIOWANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO
I JEGO POMIAR**

Streszczenie: W opracowaniu podjęto rozważania nad kapitałem społecznym. W pierwszej części omówiono główne nurty definicyjne oraz kierunki badawcze kapitału społecznego. Druga część to próba oceny kapitału społecznego osób bezrobotnych zamieszkałych w województwie mazowieckim. Podstawę do przeprowadzonej analizy stanowiły dane pierwotne zebrane wśród bezrobotnych z województwa mazowieckiego metodą wywiadu standaryzowanego. Metody analizy danych uwarunkowane były zastosowanymi w badaniach skalami pomiarowymi cech. Wielowymiarową analizę przeprowadzono w oparciu o analizę wariancji ANOVA. Metodą zastosowaną do zgromadzenia danych niezbędnych do przedstawiania teoretycznych aspektów kapitału społecznego były studia literatury przedmiotu. Uzyskane w pracy wyniki potwierdziły, w ujęciu mikro, niski stopień kapitału społecznego wśród osób bezrobotnych zamieszkałych na Mazowszu. Najniższym kapitałem społecznym charakteryzowały się osoby długotrwale bezrobotne.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, bezrobocie.

DOI: 10.15611/sie.2014.2.10

1. Wstęp

W ekonomii klasycznej główne czynniki produkcji to praca, ziemia oraz kapitał. W tym kontekście przez kapitał należy rozumieć dobra finansowe lub materialne, służące do pomnażania wartości gospodarczych. Produktywność jednostek czy zbiorowości nie zależy jednak tylko od wielkości dostępnego fizycznego bądź finansowego kapitału. Na efektywność jego wykorzystania wpływają także inne zmienne, takie jak: wiedza, umiejętności, relacje społeczne czy stan zdrowia pracowników¹.

Kapitał społeczny, rozumiany jako zasób, należy definiować w trzech obszarach: zaufania społecznego, instytucji prawnych oraz norm i wartości. Składa się więc na niego ogół zasobów z sieci relacji społecznych, jakie posiada człowiek lub jednostka społeczna. Kapitał społeczny, podobnie jak inne formy kapitału, służy podwyższeniu efektywności funkcjonowania i rozwoju organizacji, głównie poprzez ułatwianie

---

¹ G.S. Becker, *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*, Columbia University Press, New York 1975, s. 11.

współdziałania pomiędzy uczestnikami². Jego rola polega zatem na uzupełnianiu niedoborów innych form kapitałów (finansowego, materialnego, ludzkiego) oraz na ułatwianiu generowania tego typu zasobów.

Włączenie kapitału społecznego do badań ekonomicznych i społecznych nie jest zadaniem prostym. Istnieje bowiem konieczność pokonania licznych problemów metodologicznych, w tym przede wszystkim subiektywizmu szeregu pojęć i danych. Ponadto stosowane zmienne poszczególnych komponentów kapitału społecznego różnią się m.in. w zależności od tego, czy dysponentem kapitału społecznego określa się członków mikro-, makro-, czy mezostruktury społecznej.

Celem artykułu jest próba oceny kapitału społecznego osób bezrobotnych zamieszkałych w województwie mazowieckim. W badaniu empirycznym wykorzystano metodę bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego, a w opracowaniu danych zastosowano metody statystyczne.

2. Koncepcja kapitału społecznego – przegląd podejść

Towarzysząca człowiekowi od zarania dziejów komunikacja stanowi jedno z fundamentalnych zagadnień w stosunkach międzyludzkich. Warunkuje właściwe funkcjonowanie oraz rozwój środowiska społecznego, jak również mniejszych grup społecznych. Początki rozważań nad charakterem i jakością ludzkich interakcji sięgają czasów starożytności. Arystoteles w *Etyce nikomachejskiej* pisał o wspólnocie bazującej na takich fundamentalnych wartościach, jak przyjaźń czy sprawiedliwość. Adam Smith w *Teorii uczuć moralnych* zastanawiał się nad potrzebą zharmonizowania indywidualnych potrzeb egoistycznej jednostki z moralnością społeczeństwa³.

Kategoria kapitału społecznego została wprowadzona do nauk społecznych, w tym ekonomii, na początku ubiegłego wieku, jednak upowszechniła się dopiero dzięki pracom Jamesa Colemana i Roberta D. Putnama oraz Pierre'a Bourdieu i Francisa Fukuyamy. Każdy z nich definiuje ten kapitał nieco odmiennie, podkreślając inne aspekty (tab. 1).

Za autora pierwszej współczesnej koncepcji kapitału społecznego uważany jest Bourdieu. Aby wyjaśnić, czym dla tego francuskiego myśliciela był kapitał społeczny, należy przede wszystkim przedstawić jego rozumienie kapitału. Uważał on, że w każdej swojej postaci kapitał to zakamuflowana praca, czynnik porządkujący świat społeczny i pozwalający wyjść poza jednostkę. Łączy więc elementarne cząstki życia społecznego, wprowadza pojęcie czasu, temporalności, eliminując pozaczasową jednostkowość. Kapitał jest z założenia siłą, dynamiką i zasadą wpisaną w struktury

---

² W. Dyduch, M. Szczepankiewicz, E. Szczepankiewicz, *Kapitał społeczny podstawą zdobywania przewagi konkurencyjnej w Nowej Ekonomii*, [w:] M. Moszkowicz (red.), *Strategie i konkurencyjność przedsiębiorstw po dziesięciu latach transformacji*, Politechnika Wroclawska, Polanica Zdrój 2001, s. 193-202.

³ K. Kostro, *Kapitał społeczny w teorii ekonomicznej*, „Gospodarka Narodowa” 2005, nr 7-8, s. 8.

Tabela 1. Definicje, formy oraz cechy kapitału społecznego

Autor	Definicja kapitału społecznego	Formy
Pierre Bourdieu 1986	„Zbiór rzeczywistych i potencjalnych zasobów, jakie związane są z posiadaniem trwałej sieci mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych związków, wspartych na wzajemnej znajomości i uznaniu, lub inaczej mówiąc, z członkostwem w grupie, która dostarcza każdemu ze swych członków wsparcia w postaci kapitału posiadanego przez kolektyw, wiarygodności, która daje im dostęp do kredytu w najszerszym sensie tego słowa”.	związki, sieci relacji, uznanie
James S. Coleman 1990	„Umiejętność współpracy międzyludzkiej w obrębie grup i organizacji w celu realizacji wspólnych interesów. Jest to naturalny zasób tkwiący w relacjach wewnątrzrodzinnych oraz w organizacji danej społeczności, użyteczny w rozwoju poznawczym i społecznym dzieci i młodzieży”.	zaufanie, normy, powiązania
Francis Fukuyama 2003	„Zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków określonej grupy i umożliwiających im skuteczne współdziałanie”.	zaufanie, normy wzajemności, lojalności, uczciwości, rzetelności i odpowiedzialności
Robert D. Putnam 1993	„Cechy organizacji społecznych, takich jak sieci (układy) jednostek lub gospodarstw domowych, oraz powiązanych z nimi norm i wartości, które kreują efekty zewnętrzne dla całej wspólnoty”.	sieci społeczne, normy odwzajemniania oraz zaufania

Źródło: P. Bourdieu, *The forms of capital*, [w:] J.G. Richardson (red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, New York 1986, s. 241-258; F. Fukuyama, *Kapitał społeczny*, [w:] L.E. Harrison, S.P. Huntington (red.), *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka 2003, s. 169; R. Putnam, R. Leonardi, R. Nanetti, *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Fundacja im. Stefana Batorego, Kraków–Warszawa 1995, s. 258; J.S. Coleman, *Foundations of Social Theory*, Mass. Cambridge 1990, s. 318.

społeczne⁴. Wśród form kapitału Bourdieu wyróżnia tzw. kapitał ekonomiczny, do którego zalicza się pieniądze oraz przedmioty materialne, które mogą zostać wykorzystane do wytwarzania produktów i usług; kapitał kulturowy, tj. umiejętności, zwyczaje, styl życia, nawyki; kapitał symboliczny, na który składają się symbole stosowane do uprawomocnienia posiadania pozostałych form kapitału, oraz kapitał społeczny, który definiuje jako sumę zasobów, które należą się jednostce lub grupie z tytułu posiadania trwałej, mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanej sieci relacji, znajomości, uznania wzajemnego⁵.

⁴ P. Bourdieu, *The forms of capital*, [w:] J.G. Richardson (ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, New York 1986, s. 241-258.

⁵ K. Kostro, wyd. cyt., s. 8.

James Coleman w definicji kapitału społecznego uściśla jego funkcje, zaznaczając, iż służy on wspólnemu działaniu, a nie wyłącznie indywidualnej walce jednostki w polu społecznym. Według Colemana większość form, jakie przybiera kapitał społeczny, jest produktem ubocznym innych działań. Jest on przede wszystkim dobrem publicznym, nie prywatnym, nie jest własnością jednostki, jest wynikiem wspólnych inicjatyw. Z jego efektów korzystają wszyscy członkowie społeczeństwa, niekoniecznie poprzez wkład w jego utworzenie, ale poprzez sam dostęp do tej struktury. Chcąc lepiej wykorzystać własne środki i umiejętności do zaspokojenia własnych potrzeb, jednostki wchodzą w interakcje z innymi, i wówczas, nie zawsze w pełni świadomie, tworzą kapitał społeczny. W swojej teorii Coleman ukazał istotną rolę czynnika czasu – gdy kapitał społeczny nie jest odnawialny i umacniany, zużywa się i zanika: „relacje społeczne zanikają, jeśli nie są aktywnie podtrzymywane; wzajemne oczekiwania i zobowiązania z czasem tracą ważność; żadne też normy nie przetrwają, jeśli nie będzie stałej komunikacji między jednostkami”⁶.

Konceptualizację kapitału społecznego, zapoczątkowaną przez Colemana, kontynuuje Fukuyama. W definicji kapitału społecznego podkreśla przede wszystkim komponent norm i wartości, których źródłem w każdym społeczeństwie jest kultura. Kapitał społeczny jest nierównomiernie ulokowany w strukturze społecznej. Przyczynia się do jej zróżnicowania i powielania nierówności społecznych, w stopniu odpowiadającym zróżnicowaniu kulturowemu. Według Fukuyamy kultura kształtuje poziom kapitału społecznego. Poszczególne społeczeństwa różnią się między sobą dziedzictwem kulturowym, a więc i jakością poszczególnych elementów kapitału społecznego. W koncepcji Fukuyamy kapitał społeczny jest traktowany jako zmienna niezależna, która wpływa na zmienną zależną, jaką jest zaufanie społeczne.

Robert Putnam zauważył, iż zinternalizowane przez członków społeczeństwa normy i wartości wpływają na poziom zaufania społecznego. Najważniejszą normą dla tworzenia kapitału społecznego jest norma uogólnionej wzajemności⁷. Putnam podkreśla, iż zaufanie, normy i sieci powiązań samowzmacniają i kumulują się. Prowadzi to do wysokiego poziomu współpracy, zaufania, obywatelskiego zaangażowania i generuje wspólny dobrobyt. Podobnie jak Coleman czy Fukuyama, Putnam stwierdza, że „kapitał społeczny inaczej niż kapitał konwencjonalny stanowi zwykle dobro publiczne, a nie prywatne”⁸.

Polscy badacze podjęli również próbę zdefiniowania kapitału społecznego. Większość polskich przedsięwzięć badawczych i analiz poświęconych kapitałowi społecznemu nawiązuje do koncepcji Putnama. Zgodnie z definicją Sztompki kapitał

⁶ J.S. Coleman, *Foundations of Social Theory*, Cambridge, Mass. 1990, s. 318.

⁷ R. Putnam, R. Leonardi, R. Nanetti, *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Fundacja im. Stefana Batorego, Kraków–Warszawa 1995, s. 258.

⁸ Tamże, s. 263.

społeczny to więzi zaufania, lojalności i solidarności, znajdujące wyraz w samoorganizowaniu się i samorządności, głównie w ramach dobrowolnych stowarzyszeń⁹. Giza-Poleszczuk posługuje się pojęciem zasoby społeczne, przez które rozumie więzi społeczne, sieć powiązań między jednostkami, ich wzajemne zaufanie i gotowość do współdziałania oraz obecność autorytetów zdolnych do mobilizacji ludzkiej aktywności¹⁰.

3. Pomiar kapitału społecznego

Mierzenie kapitału społecznego w praktyce badawczej napotyka szereg trudności, które w dużej mierze są pochodną problemów związanych z definiowaniem kapitału społecznego. Jak pisze Dasgupta, podstawową trudnością związaną z pomiarem kapitału społecznego jest to, że nie wiadomo, co właściwie powinniśmy mierzyć¹¹.

W większości badań empirycznych dotyczących kapitału społecznego przyjmuje się trzy poziomy analizy: mikro – poziom jednostki (Bourdieu), makro – poziom całego społeczeństwa (Putnam, Fukuyama), mezo – poziom organizacji lub instytucji (Coleman).

Na poziomie mikro badana jest jednostka z punktu widzenia jej indywidualnych korzyści z uczestnictwa w sieciach relacji społecznych¹². Analizie poddaje się więzi wewnątrzspołnotowe (m.in. poziom zaufania) oraz umiejętności podejmowania wspólnych działań przez jednostki (rys. 1).

Na poziomie makro badania prowadzone są w odniesieniu do całych społeczeństw, które korzystają z kapitału jako dobra publicznego. Ocenia się relacje wspólnoty ze światem zewnętrznym, a także relacje z instytucjami reprezentującymi makrostruktury (państwo, kościół, duże zrzeszenia, partie polityczne).

Przedmiotem analizy poziomu mezo jest współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami, organizacjami oraz innymi agendami gospodarczymi.

Niski poziom kapitału społecznego jest jednoznaczny z brakiem silnych więzi między ludźmi. Konsekwencją takiego stanu jest niechęć do podejmowania wspólnych czy też indywidualnych działań służących poprawie życia ogółu społeczeństwa¹³.

⁹ P. Sztompka, *Socjologia*, Znak, Kraków 2002, s. 224.

¹⁰ A. Giza-Poleszczuk, A. Rychard, M. Marody, *Od mikrostrategii do makrosystemu: założenia teoretyczne i problem badawczy*, [w:] A. Giza-Poleszczuk, M. Marody, A. Rychard (red.), *Strategie i system*, IFiS PAN, Warszawa 2002, s. 13.

¹¹ P. Dasgupta, *The Economics of Social Capital*, Working Paper, University of Cambridge, Cambridge, 2005, s. 56.

¹² B. Łopaciuk-Gonarczyk, *Mierzenie kapitału społecznego*, „Gospodarka Narodowa” 2012, nr 1-2, s. 12.

¹³ F. Fukuyama, *Kapitał społeczny*, [w:] L.E. Harrison, S.P. Huntington (red.), *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka, Poznań 2003, s. 45.

Badanie kapitału społecznego

Poziom mikro

Więzi wewnątrzspołnotowe:

- relacje: rodzina, sąsiedzi
- zaufanie: uogólniony, inny
- kręgi znajomych
- kanały wymiany informacji
- poziom identyfikacji ze społecznością

Zdolność jednostki do samoorganizowania się:

- aktywność sąsiedzka
- gotowość/niechęć do wsparcia wspólnych inicjatyw
- podłoże (motywy) gotowości lub niechęci do wspólnych działań (rodzinne – klanowe czy otwarte – wspólnotowe).

Poziom makro

Relacje wspólnoty ze światem zewnętrznym i ich wpływ na funkcjonowanie społeczności:

- doświadczenie odmienności
- doświadczenie współpracy z organizacjami i instytucjami spoza własnej wspólnoty
- opinie na temat społeczności sąsiednich

Relacje wspólnoty z instytucjami reprezentującymi makrostrukturę:

- relacje z samorządem lokalnym
- zaufanie do państwa
- relacje z parafią
- poziom partycypacji politycznej
- definiowanie norm działania instytucji samorządowych i państwowych
- wiedza społeczności o podstawowych mechanizmach demokracji lokalnej
- poczucie wpływu na kierunki zmian społeczności lokalnej

Poziom mezo

Relacje między organizacjami, instytucjami:

- współpraca
- wspólne inicjatywy

Rys. 1. Poziomy analizy kapitału społecznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: A. Giza-Poleszczuk, A. Rychard, M. Marody, *Od mikrostrategii do makrosystemu: założenia teoretyczne i problem badawczy*, [w:] A. Giza-Poleszczuk, M. Marody, A. Rychard (red.), *Strategie i system*, IFiS PAN, Warszawa 2002, s. 31-45.

Z kolei wysoki poziom kapitału społecznego oznacza bardzo dobre lub dobre relacje pomiędzy członkami społeczności, gdzie ludzie obdarzają się dużym zaufaniem, wspólnie lub indywidualnie działają z myślą o poprawieniu warunków życia.

Wysoki kapitał społeczny wspomaga także poszukiwanie pracy, zmniejsza koszty rekrutacji pracowników, korzystnie wpływa na jakość życia i zdrowie, jest źródłem wsparcia społecznego, nieformalnej opieki, zmniejsza nierówności społeczno-ekonomiczne, ułatwia przekazywanie wiedzy, umiejętności i wzorów działania¹⁴.

4. Poziom kapitału społecznego osób bezrobotnych w województwie mazowieckim

Jak wspomniano na wstępie, na sprawne funkcjonowanie gospodarki wpływają nie tylko twarde reguły ekonomiczne, ale także szeroko rozumiany kapitał społeczny, który tworzą uczestnicy stosunków rynkowych. Stosunki te układają się w mniej lub bardziej gęste sieci¹⁵. Uczestnikami rynku są również osoby bezrobotne, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji ekonomicznej oraz społecznej.

Prezentowane badanie przedstawia próbę oceny kapitału społecznego osób bezrobotnych zamieszkałych w czterech powiatach województwa mazowieckiego. Podstawą wykonanej analizy są dane otrzymane w kwestionariuszowym wywiadzie bezpośrednim. Dobór próby badawczej powiatów miał charakter celowy. Wybrano po dwa powiaty, charakteryzujące się w latach 2010-2012 najwyższą i najniższą stopą bezrobocia. Na podstawie zastosowanej metody doboru danych do badania otrzymano zbiorowość badawczą – 667 osób (167 w powiecie przysuskim, 152 w szydłowieckim, 170 w przuskowskim i 188 w piaseczyńskim).

Zbiorowość objęta badaniem została podzielona na trzy grupy. Za kryterium podziału przyjęto czas trwania bezrobocia – krótkookresowe (do 3 miesięcy), średniookresowe (3 miesiące–1 rok) oraz długookresowe (powyżej 1 roku).

W ankiecie skierowanej do respondentów zapytano m.in. o ocenę zmiennych charakteryzujących kapitał społeczny w skali mikro:

- 1) zaufania interpersonalnego,
- 2) działalności obywatelskiej,
- 3) relacji z najbliższymi przyjaciółmi oraz rodziną¹⁶.

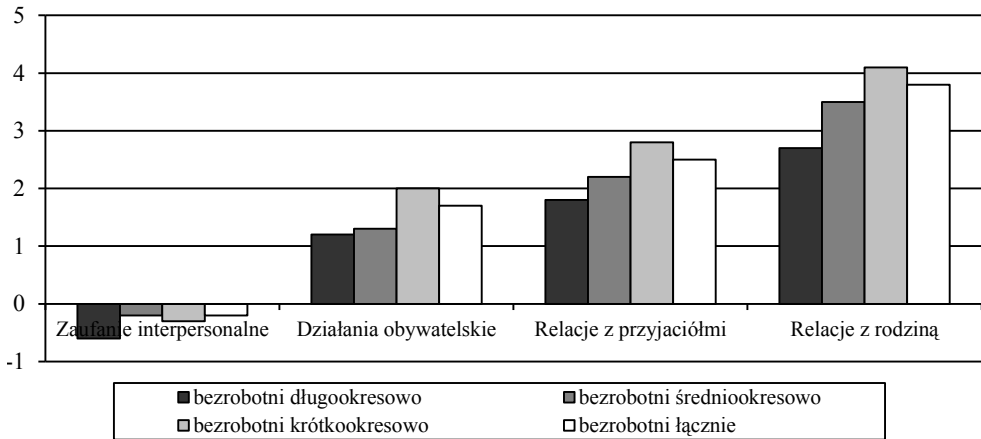
¹⁴ Tamże, s. 76.

¹⁵ J. Gradowski, L. Gilejko, J. Siewierski, R. Towalski, *Socjologia gospodarki*, Difin, Warszawa 2006, s. 30.

¹⁶ Wykorzystanie wskaźnika zaufania interpersonalnego wydaje się szczególnie zasadne z punktu widzenia samej definicji kapitału społecznego, zaliczającej zaufanie do jego kluczowych składników. Zaufanie – dotyczące zarówno osób, jak i instytucji – jest bowiem niezbędnym „składnikiem” wspólnych działań. Druga zmienna – działania obywatelskie, tzn. gotowość do podjęcia dobrowolnej i bezpłatnej pracy na rzecz swojego najbliższego otoczenia (wsi, osiedla) albo osób potrzebujących – jest również ważnym źródłem informacji, gdyż obrazuje umiejętności współpracy i tworzenia sprzyjających jej norm społecznych. Relacje z przyjaciółmi i rodziną to zmienne obrazujące sieci kontaktów o charakterze mniej formalnym. Obejmują kapitał społeczny z jednej strony jako inwestycję w spędzanie czasu z przyjaciółmi i kolegami, a z drugiej – jako siłę więzi rodzinnych.

Bezrobotni ocenili wyżej wymienione elementy w skali od –5 do 5 (ocena –5 oznaczała ocenę bardzo negatywną, 5 – bardzo pozytywną). Średnią ocen wpływu przedstawiono na rys. 2.

Hipoteza zerowa postawiona w badaniu zakładała brak różnic między ocenami wymienionych czynników pomiędzy poszczególnymi grupami bezrobotnych.

Rys. 2. Przeciętna ocena własnego kapitału społecznego osób bezrobotnych (w skali od –5 do 5)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwestionariusza wywiadu.

We wszystkich wyróżnionych grupach bezrobotnych poziom zaufania interpersonalnego został oceniony negatywnie (oceny poniżej zera). Kontakty z najbliższym otoczeniem oraz własna aktywność obywatelska uzyskały oceny pozytywne. Poziom kapitału społecznego zmniejszał się wraz z wydłużaniem się czasu bezrobocia. Najniższe oceny, we wszystkich kategoriach, wystawiły osoby długotrwale bezrobotne, a najwyższe – osoby poszukujące pracy do 3 miesięcy (z wyjątkiem zaufania interpersonalnego).

Do oceny różnic pomiędzy średnimi w poszczególnych grupach bezrobotnych użyta została jednoczynnikowa analiza wariancji (tab. 2). W efekcie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że w zbiorowości występują istotne statystycznie różnice w ocenie czynników określanych jako przyjaciele, rodzina, własna aktywność (istotność na poziomie 0,00). Natomiast nie występują istotne statystycznie różnice w ocenie poziomu zaufania społecznego (istotność > 0,05).

Dalsza analiza – porównanie średnich parami za pomocą testu Fishera LSD – pozwoliła stwierdzić, że nieistotne statystycznie są różnice w ocenie wpływu przyjaciół i rodziny pomiędzy bezrobotnymi długo- i średniookresowymi, natomiast pozostałe oceny wszystkich przedziałów są statystycznie różne.

Tabela 2. Jednoczynnikowa analiza wariancji

Czynnik	Źródło zmienności	Suma kwadratów odchyłeń	Liczba stopni swobody	Średnie kwadratowe odchylenie	Iloraz F	Istotność
Zaufanie interpersonalne	między grupami	2,9	2	1,5	0,24	0,79
	wewnątrz grup	4002,4	644	6,2		
	łącznie	4005,4	646			
Przyjaciele	między grupami	62,1	2	31,1	10,09	0,00
	wewnątrz grup	1892,5	615	3,1		
	łącznie	1954,6	617			
Rodzina	między grupami	79,5	2	39,8	11,66	0,00
	wewnątrz grup	2120,7	622	3,4		
	łącznie	2200,2	624			
Własna aktywność	między grupami	80,0	2	40,0	13,66	0,00
	wewnątrz grup	1895,5	647	2,9		
	łącznie	1975,5	649			

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwestionariusza wywiadu.

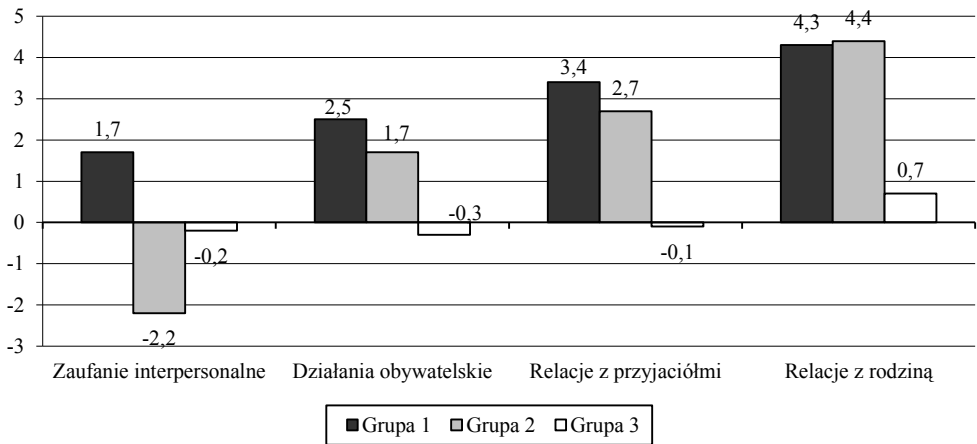
Na podstawie ocen (według 10-stopniowej skali Stapela) kapitału społecznego dokonana została także segmentacja badanych osób bezrobotnych metodą optymalnego rozdziału (k średnich). Cała zbiorowość bezrobotnych podzielona została na trzy grupy. Dla poszczególnych grup (segmentów) wyliczone zostały średnie oceny (według skali od -5 do 5, gdzie -5 oznacza skrajnie negatywną ocenę, 5 – skrajnie pozytywną ocenę; rys. 3).

Grupa 1 składa się z osób bezrobotnych, które pozytywnie oceniły poziom zaufania do innych osób, własną aktywność obywatelską, a także kontakty z najbliższym otoczeniem, przy czym najwyżej ocenione zostały dwie ostatnie zmienne. W skład grupy 2 wchodzi bezrobotni oceniający sceptycznie jedynie poziom zaufania interpersonalnego. Pozostałe zmienne oceniają pozytywnie.

Do grupy 3 zaliczono bezrobotnych negatywnie oceniających poziom zaufania, własną aktywność obywatelską oraz kontakty z przyjaciółmi; jedynie relacje z rodziną zostały przez nich ocenione wyżej. Liczebność poszczególnych grup (skupień) przedstawia tab. 3.

Z analizy segmentów wyróżnionych ze względu na miejsce zamieszkania bezrobotnych wynika, iż grupa pierwsza obejmowała w przeważającej części bezrobotnych z powiatu pruszkowskiego (55%) oraz piaseczyńskiego (37%). Najmniejszy odsetek stanowiły osoby zamieszkujące powiat przysuski – 5% oraz szydlowiecki – 3%.

W grupie drugiej rozkład bezrobotnych z poszczególnych powiatów był zbliżony, zwłaszcza jeżeli chodzi o powiaty pruszkowski oraz piaseczyński (po ok. 44%).

Rys. 3. Przeciętna ocena własnego kapitału społecznego osób bezrobotnych (w skali od -5 do 5)

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwestionariusza wywiadu.

Tabela 3. Liczebność poszczególnych grup (skupień)

Wyszczególnienie	Liczebność grupy
Skupienie 1	239
Skupienie 2	274
Skupienie 3	103
Razem	616*

* Grupowanie zostało dokonane na próbie N = 616, ujęte zostały bowiem tylko osoby, które oceniły wpływ wszystkich zmiennych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie kwestionariusza wywiadu.

Bezrobotni z powiatu szydłowieckiego stanowili 10%, a bezrobotni z powiatu przysuskiego – jedynie 2%.

W grupie trzeciej największy odsetek stanowili bezrobotni zamieszkujący w powiecie przysuskim (blisko 59%) oraz w szydłowieckim (38%), a najmniejszy – w pruszkowskim (1%).

Biorąc pod uwagę czas trwania bezrobocia: w grupie 1 przeważały osoby krótkotrwale bezrobotne (75%), a w grupie z najniższymi ocenami – osoby poszukujące pracy powyżej 6 miesięcy (blisko 82%).

4. Zakończenie

Większość definicji kapitału społecznego przyjmuje, że jednym z głównych jego elementów są sieci społeczne, czyli powiązania między jednostkami „kumulowane w drodze interakcji” następujących w życiu rodzinnym, w miejscu zamieszkania, w trakcie pracy, w czasie rekreacji, działalności społecznej czy publicznej. Funkcja kapitału społecznego polega na uzupełnianiu niedoborów innych form kapitałów (finansowego, materialnego, ludzkiego) oraz na ułatwianiu generowania tego typu zasobów.

Analiza danych wykazała niski i średni poziom kapitału społecznego w badanych powiatach oraz zróżnicowaną jego strukturę wewnętrzną i zewnętrzną (między badanymi obszarami). Jego słabe strony to przede wszystkim niski poziom zaufania interpersonalnego oraz dobrowolnej działalności obywatelskiej.

W badanej zbiorowości poziom kapitału społecznego zmniejszał się w miarę wydłużania się czasu bezrobocia. Najniższe wartości ocen wystąpiły w grupie osób długotrwale bezrobotnych, a najwyższe wśród osób poszukujących pracy do 3 miesięcy. Wysoka stopa bezrobocia w powiecie jest odzwierciedleniem niskiego poziomu kapitału społecznego.

Literatura

- Becker G.S., *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*, Columbia University Press, New York 1975.
- Bourdieu P., *The forms of capital*, [w:] J.G. Richardson (red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Greenwood Press, New York 1986, s. 241-258.
- Coleman J.S., *Foundations of Social Theory*, Cambridge, Mass. 1990.
- Dasgupta P., *The Economics of Social Capital*, Working Paper, University of Cambridge, Cambridge 2005.
- Dyduch W., Szczepankiewicz M., Szczepankiewicz E., *Kapitał społeczny podstawą zdobywania przewagi konkurencyjnej w Nowej Ekonomii*, [w:] M. Moszkowicz (red.), *Strategie i konkurencyjność przedsiębiorstw po dziesięciu latach transformacji*, Politechnika Wrocławska, Polanica Zdrój 2001, s. 193-202.
- Fukuyama F., *Kapitał społeczny*, [w:] L.E. Harrison, S.P. Huntington (red.), *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka, Poznań 2003.
- Giza-Poleszczuk A., Rychard A., Marody M., *Od mikrostrategii do makrosystemu: założenia teoretyczne i problem badawczy*, [w:] A. Giza-Poleszczuk, M. Marody, A. Rychard (red.), *Strategie i system*, IFiS PAN, Warszawa 2002.
- Gradowski J., Gilejko L., Siewierski J., Towalski R., *Socjologia gospodarki*, Difin, Warszawa 2006.
- Kostro K., *Kapitał społeczny w teorii ekonomicznej*, „Gospodarka Narodowa” 2005, nr 7-8.
- Lopaciuk-Gonarczyk B., *Mierzenie kapitału społecznego*, „Gospodarka Narodowa” 2012, nr 1-2.
- Putnam R., Leonardi R., Nanetti R., *Demokracja w działaniu: tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Fundacja im. Stefana Batorego, Kraków–Warszawa 1995.
- Sztompka P., *Socjologia*, Znak, Kraków 2002.

DEFINITION OF SOCIAL CAPITAL AND ITS MEASUREMENT

Summary: The paper discusses social capital. In the first part the main definitional currents and research directions of this phenomenon are presented. The second part includes an attempt to assess the social capital of the unemployed residing in the Mazowieckie Voivodeship. The basis for the analysis were primary data collected by the standardized interview among the unemployed in the Mazowieckie Voivodeship. Data analysis methods were conditioned by traits measurement scales. The multivariate analysis was performed using the analysis of variance (ANOVA). The method used to collect the data necessary to present the theoretical aspects of social capital consisted of research literature studies. The obtained results confirmed, in micro perspective low social capital of the unemployed from the Mazowieckie Voivodeship. The long-term unemployed showed a negative evaluation in all categories.

Keywords: social capital, unemployment.